

BEROEPSCOMPETENTIEPROFIEL

Tolk Vlaamse Gebarentaal (m/v)

28 november 2008

1. Inleiding

Dit beroepscompetentieprofiel voor tolken Vlaamse Gebarentaal is een actualisering van een profiel dat eerder aan de SERV bezorgd werd. Het kwam tot stand na uitgebreide consultatie van tolken, gebruikers, de tolkenopleidingen en andere belanghebbenden. Het profiel werd goedgekeurd op 28 november 2008 door de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal van de Vlaamse overheid. Het profiel werd voorbereid binnen de subcommissie 'Beroepscompetentieprofiel Tolken Vlaamse Gebarentaal' op 4 november 2008. Op deze vergadering waren volgende personen en organisaties vertegenwoordigd:

- Maartje De Meulder (VGT gebruiker, medewerker Fevlado vzw, medeoprichter van het Doof Actie Front).
- Dirk De Witte (directeur van het Communicatie Assistentie Bureau (CAB vzw))
- Eddy Eeckhoudt (VGT gebruiker)
- Hilda De Maere (tolk VGT, coördinator van de opleiding VGT en van de opleiding Tolk VGT aan het CVO-VSPW Gent)
- Serge Vlerick (VGT gebruiker en lesgever VGT in de tolkenopleiding aan het CVO-VSPW Gent)
- Filip Verstraete (VGT gebruiker, voorzitter Fevlado vzw)
- Mieke Van Herreweghe (linguïst en medeoprichter van het Vlaams GebarentaalCentrum vzw)
- Isabelle Heyerick (via e-mail, tolk VGT, medeoprichter van vzw Tenuto)

2. Exacte benaming

Tolk Vlaamse Gebarentaal

3. Globale beschrijving van het beroep

3.1. Kernachtige beschrijving

De tolk wordt ingeschakeld in situaties waarbij het tolken tussen de Vlaamse Gebarentaal en een gesproken taal (c.q. het Nederlands) gewenst is.

Een tolk Vlaamse Gebarentaal werkt:

- als hoog gekwalificeerde tolk;
- als gemeenschapstolk en/of;
- als onderwijstolk.

Het tolken gebeurt meestal simultaan, soms consecutief.

3.2. Beschrijving van de beroepscontext (in loondienst of als zelfstandige) van de tolk Vlaamse Gebarentaal

- Organisatievorm

- Erkenning van de tolk:

Om het beroep van tolk Vlaamse Gebarentaal uit te oefenen, vraagt de gediplomeerde tolk Vlaamse Gebarentaal een erkenning aan bij de vigerende instanties, zoals het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) waar de gediplomeerde tolk de deontologische code moet ondertekenen om een erkenning te kunnen verkrijgen.

- Statuut van de tolk Vlaamse Gebarentaal:

De tolk Vlaamse Gebarentaal oefent zijn/haar beroep uit als zelfstandige en/of in loondienst.

- Actieradius
 - De hoog gekwalificeerde tolk tolkt in settings die cognitief meer veeleisend zijn. Enkele specifieke situaties waarbij de inzetbaarheid van een hoog gekwalificeerde tolk aangewezen is, zijn de volgende:
 - Opdrachten in de justitiële sfeer: communicatie met het gerecht.
 - Opdrachten in de academische sfeer: conferentie, congres, e.d.m.
 - Opdrachten in het hoger onderwijs: lessen in academisch gerichte bacheloropleidingen, masteropleidingen, postgraduaatsopleidingen e.d.m.
 - Opdrachten in de zakelijke sfeer: conferentie, congres, onderhandelingen, zakelijke meeting, enz.
 - Opdrachten in de politieke sfeer: vergadering, commissie, debat, enz.
 - Opdrachten in de media: communicatie op TV, interview in gesproken en geschreven pers, enz.
 - Opdrachten in specifieke medische settings: psychiatrie, levensbedreigende situatie, communicatie naar aanleiding van een medische ingreep, enz.
 - Opdrachten met een meertalige setting: tolken van en naar een derde taal.
 - De onderwijstolk tolkt in onderwijssettings:
 - Opdrachten in het voltijds en deeltijds middelbaar onderwijs.
 - Opdrachten in het volwassenenonderwijs.
 - Opdrachten in professioneel gerichte bacheloropleidingen.
 - De gemeenschapstolk tolkt in overige situaties:
 - Opdrachten in de leefsfeer: gesprekken met een advocaat, notaris, geneesheer, openbare instellingen, de politie, tijdens oudercontact, bij gezinsbegeleiding, in het verenigingsleven, bij aankopen, religieuze aangelegenheden, uitstappen, reizen, vrijetijdscursus, enz.
 - Opdrachten in de arbeidssfeer: personeelsvergadering, functionerings- en evaluatiegesprek, sollicitatiegesprek, bijscholingscursus, vorming, beroepsopleiding, enz.

Indien een tolk Vlaamse Gebarentaal de vereiste kwalificaties heeft, kan hij/zij in alle domeinen actief zijn.

4. Vereiste opleiding

Dit zal later ingevuld worden, nadat opleidingsprofielen besproken zijn.

5. Specifieke beschrijving van de beroepsactiviteiten

5.1. Typefunctie, deelfunctie, taak van de tolk Vlaamse Gebarentaal

Typefunctie:

meertalige communicatie

Deelfunctie 1: voorbereiden

Teksten en documenten analyseren

Afhankelijk van de opdracht wordt tolkwerk voorbereid door teksten en documenten in verband met de voorbereide tolkbeurt kritisch te lezen en vooral op het stuk van terminologie in de beide talen ernstig te bestuderen.

Informatiebronnen bepalen

Het bepalen van de nodige informatiebronnen, vaak onder tijdsdruk, is voor de tolk van uitermate groot belang. De computertechnologie komt hem/haar wel te hulp: vele informatiebronnen zijn momenteel op een elektronische informatiedrager beschikbaar.

De tolk Vlaamse Gebarentaal bereidt de tolkopdracht voor:

- door zich te (laten) informeren over plaats, tijd en inhoud van de tolkopdracht.
- door van tevoren zonodig relevant materiaal met betrekking tot de opdracht te bestuderen.
- door na te gaan of de opdracht geschikt is voor één tolk dan wel of het een opdracht betreft voor twee of meerdere tolken (bv. teamtolken)
- door opdrachtgevers/betrokkenen vooraf te informeren over de rol en de functie van de tolk Vlaamse Gebarentaal en bij de introductie opdrachtgevers te informeren over de beroepscode.
- door samen met de opdrachtgevers de plaats van de tolk en andere betrokkenen in de setting te bepalen.
- door te wijzen op de noodzaak van optimale omstandigheden met betrekking tot licht, geluid (bv. micro voor de stemtolk) en comfort van zitten/staan (bv. verhoogje of goede stoel)

Deelfunctie 2: research

Bronnenmateriaal consulteren

De bronnen die de tolk heeft opgespoord, moet hij/zij bestuderen met het oog op de efficiënte voorbereiding van zijn/haar tolkwerk.

Vakspecialisten raadplegen

Het raadplegen van vakspecialisten is vaak onvermijdelijk bij de voorbereiding van tolkwerk in verband met erg gespecialiseerde onderwerpen.

Technologische en andere equivalenten opzoeken

Voor de tolk is een vlot inzicht in de elektronische hulpmiddelen (termenbanken) en kennis van multilinguale vakwoordenboeken en gelijksoortige bronnen die hem/haar de voorbereiding van het werk mogelijk maken, helemaal onontbeerlijk.

Deelfunctie 3: reizen en presenteren

- De plaats waar de tolkopdracht zich voltrekt wordt als regel bepaald door de opdrachtgevers.
- De tolk Vlaamse Gebarentaal dient een kwartier voor aanvang op de plaats van de opdracht aanwezig te zijn.
- De tolk Vlaamse Gebarentaal zal qua kleding en uiterlijk rekening houden met de omstandigheden waarin hij/zij terecht komt.

Deelfunctie 4: creëren

Vertaling realiseren

Voor zijn/haar toehoorder gebruikt de tolk een natuurlijke taal, waarbij niet onmiddellijk opvalt dat hij of zij vertaalt. Grote trouw aan de boodschap gaat bijgevolg samen met een zekere taalkundige creativiteit.

- De tolk Vlaamse Gebarentaal tolkt of vertaalt de boodschap vanuit de brontaal naar de doeltaal. De brontaal kan de Vlaamse Gebarentaal zijn waarbij de doeltaal het gesproken Nederlands is (stemtolken) of het geschreven Nederlands (vertalen).
- Omgekeerd kan de brontaal het gesproken of geschreven Nederlands zijn, waarbij de Vlaamse Gebarentaal de doeltaal is. (Soms kan het ook wel zijn dat de bron- of doeltaal een andere

gesproken/geschreven taal dan het Nederlands is. In principe is dat beperkt tot het Engels en het Frans.)

- Bij de overdracht van de boodschap houdt de tolk rekening met cultuurverschillen en de metacommunicatie.
- De tolk Vlaamse Gebarentaal past zich aan aan het taalregister van de opdrachtgevers.
- De tolk Vlaamse Gebarentaal grijpt in als omstandigheden binnen de tolksituatie het tolken ongunstig beïnvloeden.

Deelfunctie 5: signaleren en informeren

Als de tolk Vlaamse Gebarentaal merkt dat er tussen de opdrachtgevers misverstanden ontstaan of dreigen te ontstaan als gevolg van een gemis aan kennis van de wederzijdse cultuur, normen en gebruiken waardoor de werkomstandigheden van de tolk negatief beïnvloed (kunnen) worden, zal de tolk Vlaamse Gebarentaal dit kenbaar maken. Eventueel kan de tolk aanvullende informatie verstrekken.

Deelfunctie 6: administreren

De tolk Vlaamse Gebarentaal voert een administratie met betrekking tot de tolkopdrachten. Bij alle administratie met betrekking tot tolkopdrachten is zorgvuldigheid vereist in verband met de privacy van de opdrachtgever.

5.2. Contextgegevens

Werkomstandigheden

Voor "live"-opdrachten begeeft de tolk Vlaamse Gebarentaal zich steeds naar de plaats waar de opdracht plaatsvindt. Voor hoog gekwalificeerde tolken en gemeenschapstolken variëren de plaatsen van de dagelijkse opdrachten heel sterk, tenzij in bepaalde onderwijs- of arbeidssituaties waar men zich meer regelmatig naar dezelfde plaats begeeft. Via het tolkenbureau of via de opdrachtgever ontvangt de tolk de praktische gegevens over de opdracht (tolkadres, uur, contactpersoon, enz.). De onderwijstolk heeft idealiter een aantal vaste plaatsen waar de opdrachten plaatsvinden. Daarnaast bestaat ook het afstandstolken waar de tolk de vertolking tussen de beide talen verzorgt via een soort systeem van videoconferencing (dit is in Vlaanderen nog niet erg gebruikelijk, maar komt voor).

De “live” werkomstandigheden zijn meer specifiek:

- voor de hoog gekwalificeerde tolk:
 - op de rechtbank;
 - op een podium;
 - in het hoger onderwijs;
 - in een vergaderruimte;
 - in (eventueel publieke) politieke vergaderingen, commissies en raden (Vlaams Parlement, Senaat, gemeenteraad, OCMW raad, enz.);
 - in een TV studio, op de radio;
 - in een ziekenhuis;
 - in andere openbare en publieke settings.

- voor de onderwijstolk:
 - in het middelbaar onderwijs, voornamelijk in de klas (maar bv. ook bij infomomenten, eventueel examens, e.d.m.);
 - in het volwassenenonderwijs, voornamelijk in de klas (maar bv. ook bij infomomenten, eventueel examens e.d.m.);
 - in professioneel gerichte bacheloropleidingen, voornamelijk in de klas (maar bv. ook bij infomomenten, eventueel examens, e.d.m.).

- voor de gemeenschapstolk:
 - in een huisarts- of tandartspraktijk, een kantoor van een vrij beroep, ...
 - contacten met de overheid: plaatselijk, regionaal of landelijk, ...
 - politiekantoor, ...
 - ouderavonden op de school van de kinderen, ...
 - therapeutische behandelingen, ...
 - koop en verkoop van roerende en onroerende goederen, ...
 - kerk, gemeentehuis, crematorium: huwelijk, doop, uitvaart, ...
 - recreatieve situaties: feesten, uitstappen, stadsbezoeken, ...
 - culturele activiteiten: museum, theater, ...
 - sollicitatiegesprekken, ...
 - bedrijfsopleidingen, eerder informele vergaderingen, ...
 - en andere.

De tolk moet steeds op een goed zichtbare plaats kunnen staan en/of zitten met de juiste en voldoende lichtinval op de plaats waar de tolk zich bevindt. Voor het stemtolken is eventueel een microfoon wenselijk (bv. bij het tolken naar een gesproken taal in grotere ruimtes). De aanwezigheid van een collega bij het teamtolken (vooral voor hoog gekwalificeerde tolken) kan wenselijk zijn.

Hulpmiddelen

De tolk en het tolkenbureau verkrijgen van de opdrachtgever op voorhand een duidelijke omschrijving van de inhoud van de tolksessie. De tolk kan zich dan op de tolksessie voorbereiden aan de hand van volgende hulpmiddelen:

- databanken,
- encyclopedieën,
- handboeken / Cd-roms,
- informanten (dove en horende vakspecialisten),
- het internet,
- moedertaalsprekers / moedertaalgebaarders,
- parallele teksten,
- telecommunicatiesystemen,
- terminologiebanken,
- woordenboeken,
- video's, cd's, dvd's, enz.

Graad van verantwoordelijkheid

- wat de uitvoering van de tolkopdracht betreft:
 - zelfstandig t.o.v. opdrachtgever
 - in teamverband:
 - voor hoog gekwalificeerde tolken: eventueel teamtolken;
 - voor onderwijstolken: overleg met het onderwijs- en begeleidingsteam.
- wat de administratieve procedure betreft (intake opdrachten en inning honoraria):
 - bijstand door het centraal tolkenbureau en of een andere werkgever.

Verwachte resultaten

De boodschap in de brontaal wordt zo adequaat mogelijk en in de geëigende vorm overgebracht in de doeltaal, in de vorm van een consecutieve of simultane vertaling.

Aangepaste wetgeving (anno 2008)

- Wat betreft opdrachten in het kader van de leefsfeer regelt een Besluit van de Vlaamse Regering de tussenkomst van de overheid in tolkkosten van Dove personen.
- Wat betreft opdrachten in het kader van de arbeidsfeer regelt een tweede Besluit van de Vlaamse Regering de tussenkomst van de overheid in tolkkosten van Dove personen op het vlak van werk en van sollicitaties.
- Wat betreft opdrachten in het kader van onderwijs kan de Minister van Onderwijs tussenkomen in de tolkkosten.
- Wat betreft opdrachten in het kader van justitie zijn voor bepaalde situaties tussenkomsten in de tolkuren voorzien door het Ministerie van Justitie.

6. Ondersteunende kennis en vaardigheden

Taalvaardigheden

De tolk zal zich vloeiend kunnen uitdrukken in het Nederlands en de Vlaamse Gebarentaal.

Deze vaardigheden moeten kunnen worden toegepast:

- binnen conversaties in verschillende taalregisters en op verschillende niveaus;
- in vloeiend gesproken Nederlands, zonder opvallend accent en met een passende intonatie;
- in vloeiende Vlaamse Gebarentaal, met passende gelaatsuitdrukkingen en een aangepaste grootte van de gebarenruimte.

De tolk is in staat aan een normaal spreek- en gebarentempo te tolken.

Sociale en communicatieve vaardigheden

Op sociaal gebied zal de tolk Vlaamse Gebarentaal zich normatief moeten kunnen bewegen in diverse maatschappelijke situaties en zich soepel kunnen aanpassen. Een interactie tussen mensen en een conversatie is gebonden aan regels. De regels die gelden tussen horende mensen onderling zijn niet altijd gelijk aan de regels die bij dove mensen gebruikelijk zijn, bijvoorbeeld het beurtneem-patroon in de conversatie. De tolk behoort op een flexibele manier met deze verschillen om te kunnen gaan, zonder één van de partijen achter te stellen of tekort te doen.

Kennis en inzicht

Om handelingen en vaardigheden te kunnen integreren en toepassen in uiteenlopende situaties op de gevraagde momenten en om goed te kunnen functioneren in diverse tolksettings, is naast bekwaamheden, vaardigheden en toepasbare kennis, een flinke dosis latente kennis en algemene ontwikkeling gewenst:

- kennis van de structuur en de grammatica van de Nederlandse taal en van de Vlaamse Gebarentaal;
- kennis van de meest toegepaste communicatievormen en -systemen voor dove, slechthorende, doofblinde en plots/laat-dove mensen;
- kennis van de methoden en technieken van het tolken en vertalen;
- kennis van maatschappelijke en sociale structuren, in het bijzonder: kennis van de cultuur, de normen, waarden en gebruiken binnen de dovenwereld en kennis van de cultuur, de normen, waarden en gebruiken van de horende maatschappij;
- kennis van de relatie tussen de horende en de dovenwereld;

- kennis en inzicht in de (meta)communicatie;
- kennis van de geschiedenis van de dovenwereld;
- kennis van correcte articulatiepatronen;
- kennis van de beroepscode;
- kennis van de bestaande hulpmiddelen voor doven en slechthorenden;
- kennis van en vaardigheid in het hanteren van de hierboven beschreven hulpmiddelen van de tolk, met inbegrip van ICT-vaardigheden;
- kennis van en vaardigheid in het aanwenden van de technieken van het tolken.

plus specifiek voor de hoog gekwalificeerde tolk en de gemeenschapstolk:

- ruime juridische en sociaal-economische kennis;
- kennis van de maatschappelijke structuren in Vlaanderen en België;
- kennis van technieken om te tolken voor een groot en divers publiek;
- kennis van de houding van een tolk op een podium;

plus specifiek voor de hoog gekwalificeerde tolk:

- basiskennis van internationaal gebruikte gebaren;
- basiskennis Engels en Frans;

plus specifiek voor de onderwijstolk:

- didactische inzichten m.b.t. het onderwijs aan dove kinderen en jongeren;
- inzicht in de plaats van de tolk in het onderwijs aan dove jongeren en volwassenen;
- kennis van de schoolvakken (en de daarin gebruikte terminologie) die getolkt moeten worden;
- inzicht in de ontwikkeling van het (gesproken en geschreven) Nederlands bij dove kinderen en jongeren;
- kennis van onderwijsstructuren in Vlaanderen.

7. Beroepshoudingen

In de volgende tabellen wordt volgende schaal gebruikt: 4 heel belangrijk, 3 belangrijk, 2 eerder onbelangrijk, 1 totaal onbelangrijk.

7.1. Bepalen van de belangrijkste beroepshoudingen bij hoog gekwalificeerde tolken en gemeenschapstolken.

	4	3	2	1
Aandacht voor competentieontplooiing		X		
Accuratesse	X			
Assertiviteit	X			
Beslissingsvermogen		X		
Contactbereidheid	X			
Dienstverlenende ingesteldheid				X
Discretieplicht	X			
Doorzettingsvermogen	X			
Empathie	X			
Flexibiliteit	X			
Imagobewustzijn	X			
Kritische ingesteldheid			X	
Leergierigheid	X			
Loyauteit		X		
Omgaan met stress	X			
Open staan voor feedback	X			
Organisatievermogen		X		
Resultaatgerichtheid		X		
Veiligheids- en milieubewustzijn				X
Zelfstandigheid	X			
Zin voor initiatief		X		
Zin voor samenwerking		X		
Zin voor synthese	X			

7.2. Bepalen van de belangrijkste beroepshoudingen bij onderwijstolken.

	4	3	2	1
Aandacht voor competentieontplooiing			X	
Accuratesse	X			
Assertiviteit	X			
Beslissingsvermogen		X		
Contactbereidheid	X			
Dienstverlenende ingesteldheid			X	
Discretieplicht	X			
Doorzettingsvermogen	X			
Empathie	X			
Flexibiliteit	X			
Imagobewustzijn		X		
Kritische ingesteldheid			X	
Leergierigheid	X			
Loyauteit		X		
Omgaan met stress		X		
Open staan voor feedback		X		
Organisatievermogen		X		
Resultaatgerichtheid	X			
Veiligheids- en milieubewustzijn			X	
Zelfstandigheid	X			
Zin voor initiatief		X		
Zin voor samenwerking		X		
Zin voor synthese	X			

7.3. Selecteren en concretiseren van de belangrijkste beroepshoudingen

Volgende clusters van beroepshoudingen werden overgehouden:

- 1 Leergierigheid
Zin voor synthese
- 2 Accuratesse
Assertiviteit
Contactbereidheid
Discretieplicht
Flexibiliteit
Open staan voor feedback
- 3 Loyauteit
- 4 Beslissingsvermogen
Doorzettingsvermogen
Empathie
Imagobewustzijn
Omgaan met stress
Organisatievermogen
Zin voor initiatief
- 5 Zelfstandigheid
Zin voor samenwerking

7.4. Gedragsindicatoren

De beroepshoudingen kunnen als volgt geconcretiseerd worden in gedragsindicatoren:

- **Wetenschappelijke aanpak**

Leergierigheid

Voortdurend de kennis van het Nederlands (en eventueel het Engels en/of het Frans) en de Vlaamse Gebarentaal verrijken en de resultaten van recent taalkundig onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal opvolgen. Voortdurend de kennis van de domeinen waarin men zich specialiseert en zijn/haar algemene kennis verbreden en verdiepen. Alle nieuwe ontwikkelingen op het gebied van het vak volgen.

Zin voor synthese

In staat zijn om alle gegevens (informatie) in een coherent geheel bijeen te brengen en consistente vertolkingen en vertalingen te produceren.

- **Houding tegenover de opdrachtgever**

- Accuratesse

- Steeds streven naar de grootst mogelijke stiptheid en nauwkeurigheid bij het uitvoeren van opdrachten en het naleven van afspraken.

- Assertiviteit

- Durven eisen stellen aan opdrachtgever en/of omgeving om een kwalitatief hoogstaand werk af te leveren.

- Ter info: vragen trager, luider te spreken, opstelling t.o.v. de dove persoon, teksten op voorhand vragen, ...

- Contactbereidheid

- Bereid zijn om contacten te leggen en te onderhouden, ook in moeilijke situaties, met name met mensen met verschillende opvatting en achtergrond.

- Discretieplicht

- Strikte geheimhouding kunnen bewaren over wat de tolk tijdens een tolksituatie hoort, ziet of leest; kunnen zwijgen over alle informatie die met de opdracht te maken heeft, met inbegrip van het feit dat er een tolkopdracht plaatsgehad heeft.

- Flexibiliteit

- In staat zijn zich aan de specifieke eisen van elke opdracht aan te passen.

- Open staan voor feedback

- Open staan voor constructieve feedback van de opdrachtgever m.b.t. de tolkopdracht.

- **Houding tegenover de beroepsorganisatie en collega's**

- Loyauteit

- Zich stipt houden aan de regels en afspraken in de beroepswereld. De loyaliteit speelt ook tegenover het tolkenteam waarin gewerkt wordt. Een tolk met verantwoordelijkheidsgevoel zal niet klaplopen op de prestaties van een ander.

- **Aanpak van het werk**

- Beslissingsvermogen

- Snel kunnen reageren op alle onvoorziene situaties.

Doorzettingsvermogen

In staat zijn kwalitatief hoogstaand werk af te leveren, ook wanneer de opdracht moeilijk en / of omvangrijk is, ook wanneer de arbeidsomstandigheden niet ideaal zijn.

Empathie

In staat zijn om zich in te leven in de denkwereld / cultuur van de spreker of van de dove persoon m tot een juiste interpretatie te komen.

Imagobewustzijn

Aandacht hebben voor de impact die het eigen gedrag en voorkomen op anderen kan hebben.

Omgaan met stress

Meer dan gemiddelde stressbestendigheid omdat de te vertolken boodschap zelden van tevoren gekend is en de klanten toch een correcte en onmiddellijke vertolking verwachten.

Organisatievermogen

In staat zijn om zelfstandig, zonder hulp of toezicht, de opdracht uit te voeren en gemaakte afspraken te kunnen nakomen.

Zin voor initiatief

Problemen en taken aanpakken zonder dat het gevraagd wordt of de omstandigheden ertoe dwingen.

- **Persoonlijkheid**

Zelfstandigheid

In staat zijn om zelfstandig, zonder hulp of toezicht, de opdracht uit te voeren.

Zin voor samenwerking

In teamverband (vb. bij het teamtolken) kunnen werken.